

en lo dret *tro* / mils no seguí, / ni reverí / tan alt ni bé, / Na Bersabé, / la mare mia, / com fer devia / ---», JRoig (*Spill*, 11808); també s'atribueix a Llull aquesta forma en alguna ed. i n'hi ha alguna altra dada al S. xv (*AlcM*); «lexen totes amistances per amor de Déu, e donen-se a ell, e quan tal ànima parteix del món --- va en l'orde dels *trons*, que vol dir 'cadires', per lo gran repòs que Déu hi ha», StVicentF (*Serm.* I, 193.28).

En efecte, en la llengua tradicional, el sentit de 'tron' el mantingué sempre poc o molt *cadira*, provinent de *CATHEDRA*, i quan s'aplicava als monarques, se li posava l'adjectiu *real* o locució equivalent; p. ex. en un diploma regi expedit a Val. l'any 1460: «---stant Nòs en nostra *cadira reyal*, davant lo altar major de Na. Dona Sancta Maria ---» (p. p. Gual, *Congr. Hi. C. Ar.* iv, 488); o *cadira del regne* (cita en *DAG.* II, 221a10).

El primer lexicògraf nostre que registra el mot, el mira encara alhora com a mot greco-llatí: «*trono*, *sòlio*: solium, tribunal, thronus, dicció grega no llatina» (Lacav.). És clar que també pertanyia al llenguatge eclesiàstic, en particular en l'aplicació a un ordre de la jerarquia angèlica (en què es troba en els *CostTort.*, Eiximenis, el *Tirant de Galba* etc.).

Com a denominació del seti de la reialesa o símbol de la monarquia i altes jerarquies terrenes, es va usar en la forma mig-llatina *trono*, fins al S. xix: «*Rey n'era Atlas --- / En gegantesa y muscles sos fills li retiraren / --- / pus aprés que'ls realmes y tronos revoltaren, / també 'l de Déu cregueren seria escaladís*», «del meu pare --- / la mort tirana 'l treya de *trono* tan magnífic / ---», *Atl.* I, 8c52; «*Mon cor estima un arbre --- / no guayta per ses fulles la flor enamorada / --- / mes Déu unguí d'aroma sa testa consagrada, / y li donà per *trono* l'esquerpa serralada, / per font la immensa mar*», Costa a. 1875 (*Pi de Formentor*, v. 9). La forma catalanitzada del tot, *tron*, no començà a circular fins c. 1900 (1905, dicc. de Bulbena), però s'imposà ràpidament com a encertada solució.

DERIV.: *Destronar* [1695]: «*destronar* a algú, trau-re del trono: solio deturbare --- dimovere» (Lacav.); «*Pyrene --- nissaga de Túbal y reyna d'Espanya, tot just destronada per Gerió*», sumari del cant I de l'*Atlàntida*; «*Unamuno --- el seu silenci l'allunyava de la societat, el destronava del seu reialme, d'aquella Espanya que ell havia ajudat a fer*», Coromines, 1937 (*La tràgica fi de M. de Unamuno*, en *Diaris i Records de P. Cor.* III, 223); *destronament*. *Entronitzar* [-isar, Belv.]: «collocar en el trono, exaltar a algú, col·locar-lo en alt estat»; *entronització*, *desentronitzar* (rarament *intronitzar* i *entronar*).

Trona, V. *tribuna* (TRIBUT) *Trona* (certa sal sòdica), de l'ar. vg. *trúna*, alteració de l'ar. *natrûn*, grec *νῆτρον* (explicada a NITRE, DCEC/DECH NITRO)

TRONAR, del ll. *TŌNĀRE*; la *r* de *tro* i *tronar*, que ja degué aparèixer amb certa extensió en llatí vulgar (el substantiu *TRONUS* ja es troba tardanament en llatí)

i s'estén a gran part de les llengües romàniques es deu a influència del ll. vg. *TRONITUS*, metàtesi del clàssic *TONITRUS*, que vulgarment s'accentuava en la 1. □ 1.ª doc.: tant *tronar* com *tro* fi S. XIIII.

El verb *tronar*, menys adequat per aparèixer en literatura, es troba, però, ja en Llull —«per natura deuria ventar / e *tronar* e lampegar», *AlcM*— i sovint des del S. xiv: «giraren envés una capela --- e entraren dedins --- qè'l temps s'era anfosquit fortment, e sí començà a ploure e a *tronar* e a lempar per mig del castel, axí espèsem con a pluça», Reixac (*Q.*, 179.22). «*De muller bona: / la que menys trona, / que menys lampega, / que menys mou brega / --- / és dita bona*», JRoig (*Spill*, 6668, més text a *TALAR*). I la dita sempiterna (on no sempre Sta. Bàrbara ha estat vicària): «mal hom no-s vol a Déu comanar / sinó cant ou *tronar*», *Compil. Prov. Aràb.* (ed. Mettmann, § 244).

El substantiu *tro* abunda des dels orígens literaris, en sentit propi i translatici: «*Tro* és feriment de vapors caldes e seques, en àer mogut per combatiments de vents»; «lo libre *Meteorum* parla de les pluges, neus, vents, *trons*, lamps e de terratrèmol»; «cau lamp e *tro* del cel e met en perill de mort»; i sovint en la poesia de Llull (*Merav.*, *NCl.* II, 18; *Do. Pu.*, § 77.18, Gili, p. 199; *Blanq.*, *NCl.* II, 215.23; *Poesies*, *NCl.* III, 31.28, 49.61, 71.360, 114.37). «*Lamps, trons, péra e tempestatz / fajà aquí, prou e assats / ---*», *Lleg. Rím. Sev.*, v. 688. En la *Questa* que devem al mallorquí Reixac: «hoíran venir un gran *tro*, mas é'l fo axí meravelós e axí gran que a éls fo viçares qè'l palau degés caser» (mal entès pel publicador, que enganxà *tromas*, traduïnt «oïrent il venir un escoizo de tonoire, mais ---»), 12.6; «aprés de molts *trons*, sobtosament un gran núvol --- començà a --- abundar en gran aygua ---», *Decam.* v, § 7, 323.26.

Des d'antic apareix, en diversos usos secundaris; 'llamp': «un --- cup d'aygua ple --- manà-la posar dintre e --- venc un *tro* del cel e terratrèmol e tot se vesà», StVicentF (*Serm.* II, 176).

O altres accepcions translaticies, en particular 'remor magna, terrabastall, estrèpit, esclat de terratrèmol': triomfant de la Creu, sobre l'Infern «*feyta és molt gran vou, enquax tron,* dién: toletz les portes --- e entrarà lo Rey de glòria», «una balma sots terra, en què staven cavals qui tiraven carretes --- co si mauguessen la torre e que fessen *tro*», *VidesR.*, 92r1, 201r. «Y allà, per enterrar-lo, un marlet de montanya / fa caure que, a la vora tenia, primparat: / y un esclat de rialles dels Atlants, acompanya / lo *tro* que fa, estimbant-se, damunt del esforsat», *Atl.* de 1867, VIII, 22d (canviat en «l'aspre rumor ---» en la versió de 1877, i altrament el 1878).

Sentit més ampliat: «Entremig d'una cavalcada de fallaires i de bruixes, que marxava desenfrenadament pels aires, amb gran *tro* de trompetes i de picarols», Coromines (*Silèni*, VII, p. 99). I ulteriorment amb valors més figurats: «acabar-se a garrotades, com el ball de Moyxent: és el modisme referent a eixe poble [també ho han dit del de Torrent], y s'aplica a tota reunió de gent de *trò*, com sòl ser, per lo regular, la